

Pompiliu-Nicolae CONSTANTIN*, Valentin MAIER**

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT ÎN ROMÂNIA (1948-1989)

Rezumat: Regimul comunist a încercat să impună un control total asupra societății românești în perioada 1948-1989. Învățământul superior și sportul au fost considerate domenii importante pentru construcția *omului nou*. Instrumentalizarea eroilor sportivi era deja o practică în Rusia comunistă, iar România a preluat acest model. Educația fizică și sportul au intrat sub lupa regimului politic, care a încercat să extindă numărul specialiștilor în acest domeniu. Articolul de față oferă o imagine de ansamblu asupra modului în care s-a pus în mișcare mecanismul învățământului superior de educație fizică, pornind de la o bază pusă în perioada interbelică în centrele universitare din București și Cluj. Odată cu rezultatele bune ale sportivilor României în competițiile internaționale se observă o creștere a interesului manifestat de studenții străini pentru facultățile de educație fizică românești. Asistăm la o legitimare a învățământului de educație fizică prin rezultatele obținute de sportivii care sunt în același timp studenți. Destinul sistemului de învățământ superior de educație fizică este decis la cel mai înalt nivel, iar rolul familiei Ceaușescu este argumentat în acest articol. Lucrarea de față analizează modul în care se făcea admiterea în aceste instituții, felul în care ele au fost reorganizate și perspectivele pe care le-a creat în aproape jumătate de secol. Sunt evidențiate aspecte ce țin de activitatea partidului unic și rolul propagandei. Analiza aduce în prim plan și o serie de date statistice cu privire la studenții înscriși, repartizarea pe specializări, rata de promovabilitate etc.

Cuvinte cheie: *învățământ superior, sport în comunism, educație fizică, institut sportiv, România.*

---

* CEREFREA, Universitatea din București (pompiliuconstantin@yahoo.com).

** Universitatea din București (valentin_maier@yahoo.com).

Acest articol a fost realizat în cadrul unui proiect finanțat printr-un grant al Consiliului Național al Cercetării Științifice, CNCS –UEFISCDI, număr de proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0476.

Danubius, XXXII, Galați, 2014, p. 345-368.

**THE SYSTEM OF HIGHER STUDIES IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS,
IN ROMANIA (1948-1989)**

Abstract: The Communist regime tried to impose a total control over the Romanian society in the period between 1948 and 1989. Both higher education studies and sport activities were considered main instruments for the construction of the *new man*. Instrumentalization of sports heroes had been already a practice in Communist Russia and therefore Romania took it as a model. Physical education and sport came under a lot of scrutiny of the political regime, which sought to expand the number of specialists in this field. This article provides an overview of how was set in motion the mechanism of higher education in physical activity field in Romania, starting from a base created in the interwar period in university centres from Bucharest and Cluj. On the grounds of good results for Romanian athletes in international competitions, there had been an increasing interest from foreign students for the Romanian physical education faculties. We are observing a legitimation of educational system with the results of athletes who are also students. The evolution of the sport higher education system was decided at the top of the politics, and the role of Ceaușescu family is argued in this article. Our paper examines how the admission was made in these institutions, how they were reorganized and the context of the development. It highlights aspects of the activity and role of the unique party and effects of the propaganda. The analysis brings in front a number of statistical data on students enrolled, the distribution of specialization, graduation rates, etc.

Keywords: *high education, sport in Communism, sport heroes, Romanian society, sport faculties in Communism.*

***

După anul 1948, educația fizică, definită și ca „acțiunea întreprinsă de o persoană asupra altei persoane, în vederea dezvoltării calităților fizice și psihice, al educării fizicului în totalitatea lor”¹, a fost „chemată” să contribuie la realizarea obiectivelor regimului comunist. Educația fizică și sportul trebuiau să creeze premise pentru o populație sănătoasă, aptă de muncă, de apărarea țării și a oricăror alte obiective ale regimului politic autoritar, inclusiv pentru realizarea unor performanțe sportive. Educația fizică era investită cu puterea de a forma „oameni sănătoși, robuști, care să se dezvolte armonios fizicește și gata oricând pentru muncă și apărarea Patriei”², era considerată și un „mijloc important de întărire a

---

¹Ioan Balazs, *Istoria educației fizice și a sportului*, Târgu-Mureș, 1976, p. 7.

²***, *Îndrumar pentru absolvenții școlilor medii*, 1953, p. 24.

sănătății și de menținerea unui potențial biologic viguros³. Beneficiile educației fizice pentru femei se încadrau în aceeași logică: „Printr-un antrenament susținut femeia devine mai viguroasă și mai dornică de muncă, poate face față cu succes obligațiilor profesionale și celor de soție și de mamă⁴”.

Învățământul superior de educație fizică și sport avea în aceste condiții două scopuri de bază: un scop general, de îmbunătățire și menținere a sănătății populației și de atragere a unui segment cât mai important din populație în practicarea sportului⁵ și altele specifice, în funcție de instituția în cadrul căreia se exercita⁶, de necesitatea formării unor sportivi cu performanțe notabile și a unor cadre didactice pentru învățământul mediu și superior care să continue propagarea beneficiilor educației fizice în întreaga țară⁷.

În susținerea afirmațiilor anterioare oferim exemplul catedrei de educație fizică de la Institutul Agronomic din Timișoara cu scopurile declarate „de a contribui la dezvoltarea fizică armonioasă a studenților, măbind capacitatea

---

³***, *XXX de ani de învățământ superior medical veterinar clujean 1962-1992*, [f.l.], 1992, p. 101.

⁴Adrian N. Ionescu, *Femeia și Cultura Fizică*, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, [f.a.], p. 5.

⁵Acest obiectiv era transpus inclusiv la nivelul fiecărei instituții în parte. De exemplu, la Universitatea din Brașov se dorea „cuprinderea unui număr cât mai mare de studenți la practicarea sistematică și organizată a exercițiilor fizice și sportului, stabilind forme competiționale adecvate posibilităților, dezvoltând sporturile tradiționale și stimulând ramurile sportive de mare popularitate” (Radu C. Bogdan (coord.), *Universitatea din Brașov*, Brașov, 1974, p. 109).

⁶În învățământul superior, printre beneficiile pentru studenți erau amintite faptul că se înlătura „oboseala nervoasă provocată de munca intelectuală intensă” și chiar mai mult, faptul că „educației intelectuale și morale i se adaugă o completare necesară realizându-se astfel țelurile unui învățământ integral, atât de necesar tineretului care va trebui să muncească și să creeze mâine cu toate forțele, pentru continua dezvoltare a patriei socialiste” (Octavian Bănățan, *50 de ani de sport la Institutul de Medicină și Farmacie București*, Editura Stadion, București, [f.a.], p. 88; ***, *Universitatea „Alexandru I. Cuza” Iași 1860-1960*, Iași, 1960, p. 87). De asemenea, educația fizică a fost considerată „o parte a educației multilaterale a studenților” (Hotărârea nr. 1003/1957).

⁷Despre cadrele didactice formate în perioada comunistă se emiteau aprecieri precum: „Profesorul Republicii noastre nu mai este dascălul umil al regimurilor trecute”, el având „misiunea înălțătoare de a instrui tineretul pentru a-l face să corespundă sarcinii construirii socialismului, de a trezi dragostea pentru știință în rândurile tineretului, misiunea de a deveni un propagandist înflăcărat al cauzei științei înaintate, un popularizator neobosit al succeselor obținute de omul socialist în lupta sa pentru înlăturarea și subjugarea forțelor sălbatice ale naturii” (***, *Institutele de învățământ superior din R.P.R. Îndrumar pentru absolvenții școlilor medii. 1951-1952*, [f.l.], [f.a.], p. 61). De asemenea, profesorul era „unul din elementele de bază în ridicarea continuă a nivelului cultural-științific al maselor de oameni ai muncii” (Ștefan Bălan, *Dezvoltarea învățământului-veriga principală a revoluției culturale din România*, Editura Științifică, București, 1964, p. 28).

profesională. Cadrele tehnice mai au sarcina de îndrumare tehnică a studenților care activează în diverse formații ale clubului sportiv «Agronomia»⁸.

Pentru a susține atingerea obiectivelor trasate educației fizice și sportului s-a format în anul 1949 Comitetul pentru Educație Fizică și Sport și s-au luat o serie de alte măsuri: introducerea unor competiții sportive variate ca public țintă – muncitori⁹, copii, elevi, studenți și ca forme de organizare – la nivelul unor instituții, al unor domenii de activitate¹⁰ sau la nivel național („Daciada”, din anul 1977), introducerea obligativității orelor de educație fizică în învățământ, inclusiv în învățământul superior, realizarea unor campanii propagandistice care să evidențieze beneficiile educației fizice și sportului¹¹, luarea de măsuri organizatorice corespunzătoare¹². Dintre competițiile la nivel național menționăm „Complexul Gata pentru Muncă și Apărarea Republicii Populare Române” (GMA), Complexul Polisportiv „Sport și Sănătate”¹³, „Concursul pentru Insigna de polisportiv”, „Insigna Cercurile Olimpice”¹⁴. Dintre cele desfășurate într-un domeniu de activitate, le menționăm pe cele din învățământul superior, și chiar

⁸***, *Institutul Agronomic Timișoara. 1945-1970*, Timișoara, 1970, p. 120.

⁹În mod similar cu alte măsuri luate de regimului comunist, și cele luate pentru promovarea educației fizice și sportului vizau în mod special muncitorii. Se promova „dezvoltarea fizică multilaterală a celor ce muncesc prin atragerea lor în practicarea permanentă a exercițiilor fizice și a sporturilor” (***, *Antrenamentul pentru trecerea normelor complexului G.M.A. (Gata pentru Muncă și Apărarea R.P.R.)*, Editura Culturală Fizică și Sport, [f.l.], 1950, p. 6). Astfel, s-a ajuns a se considera că „educația fizică a devenit unul din factorii importanți de întărire fizică și morală, pentru viitoarele cadre de specialiști cu o înaltă calificare și viitori constructori ai socialismului și comunismului în patria noastră” (I. C.Bucur, C. Eilhard, I. Ilca, V. Catina, *Educația fizică a studenților. Culegere de exerciții după cursul predat la anul I în institutele de învățământ superior din Centrul universitar Timișoara*, [f.l.], 1961, p. 1).

¹⁰Precum adaptarea educației fizice la realităților învățământul superior medical în Institutul de Medicină și Farmacie din București (Octavian Bănățan, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985, p. 37).

¹¹Inclusiv Lenin, despre care se spunea că „a fost un pasionat adept al exercițiilor fizice”, a fost „chemat”, ce-i drept „fără să fi fost întrebat”, să susțină propagarea educației fizice (I. C.Bucur, C. Eilhard, I. Ilca, V. Catina, *Educația fizică a studenților. Culegere de exerciții după cursul predat la anul I în institutele de învățământ superior din Centrul universitar Timișoara*, [f.l.], 1961, p. 1).

¹²Alte măsuri au fost înființările de facultăți de educație fizică, introducerea de noi specializări, înființarea cluburilor sportive universitare, sau măsura luată în anul 1951, când în structura Comitetului pentru Învățământul Superior, funcționau mai multe direcții și servicii, printre care și Serviciul pentru Cultură Fizică și Pregătirea Militară, după cum exista o Direcția a Învățământului Superior Politehnic și Tehnico-Industrial sau Direcția Învățământului Superior Agricol și Silvic (ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 211/1951, f. 73).

¹³Despre această competiție s-a spus că avea o audiență mare în rândul studenților (Octavian Bănățan, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985, p. 51)

¹⁴Competițiile aveau normele diferențiate pentru băieți și fete (***, *Educația fizică și sportul de masă în școală*, [f.l.], [f.a.], p. 20, 41-47).

doar pe cele ale unui tip de învățământ superior, de exemplu cel medico-farmaceutic, subliniind astfel dezvoltarea acestor competiții și a propagandei pro-educație fizică și sport: Cupa Carol Davila (1957), Cupa anilor I (1958)¹⁵, Cupa anilor preclinici anii II, III, Cupa externilor, Cupa 8 Martie, Cupa Tineretului¹⁶.

Despre GMA, introdusă în 1950, se spunea că participarea la această competiție trebuia „să fie o obligație de onoare pentru toți tinerii conștienți că luptând pentru construirea socialismului, luptă pentru pace, pentru o viață mai bună”¹⁷. Participanții la GMA trebuiau să treacă mai multe norme de educație fizică¹⁸.

În ceea ce privește desfășurarea competițiilor sub titulatura „Insignei de polisportiv”, țelul lor era „cuprinderea unor mase cât mai largi de tineri în practicarea organizată a exercițiilor fizice și a sportului”, dar și „creșterea interesului față de obținerea unor rezultate sportive de valoare”¹⁹.

În desfășurarea acestor competiții au fost înregistrate dificultăți, iar în ceea ce privește rezultatele lor asupra răspândirii educației fizice și sportului, din câte se cunoaște²⁰, au fost suprapreciate²¹. De exemplu, amintim dificultățile de punere în

---

¹⁵Cupa avea printre scopuri și descoperirea celor mai buni sportivi din anul I în Institutul de Medicină și Farmacie București, la fel cum se organiza și în alte instituții (Octavian Bănățan, *50 de ani de sport la Institutul de Medicină și Farmacie București*, Editura Stadion, București, [f.a.], p. 122).

¹⁶Octavian Bănățan, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985, p. 51. În mod similar, în învățământul agricol a fost organizată Cupa Agriculturii „pentru țărănimea muncitoare” (Albin Morariu, *50 de ani în sport 1918-1968*, Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport, București, 1968, p. 108).

¹⁷***, *Antrenamentul pentru trecerea normelor complexului G.M.A. (Gata pentru Muncă și Apărarea R.P.R.)*, Editura Cultură Fizică și Sport, 1950, p. 6.

¹⁸De exemplu, „aruncarea grenadei” (a greutății): „Aruncarea grenadei se face la fel cu aruncarea suliței, cu deosebirea că grenada se ține de mâner. La aruncarea grenadei trebuie să urmărești însă, pe lângă obținerea unei distanțe cât mai mari, precizia aruncării. Pentru aceasta te vei antrena prin aruncări la țintă. Exersează aruncarea din picioare, din genunchi și culcat” (***, *Treceți normele complexului G.M.A.*, Editura Cultura Fizică și Sport, București, 1950, p. 58).

¹⁹***, *Educația fizică în sportul de masă în școală*, [f.l.], [f.a.], p. 24, 25.

²⁰Octavian Bănățan, autor al mai multor cărți de specialitate, preciza că „nu există o metodă pentru exprimarea integrală a nivelului de pregătire fizică în complexitatea sa pe baza unui parametru obiectiv” și că se constată „insuficiența cunoașterii și evaluării a nivelului de pregătire fizică a tineretului în general și a celui de sex feminin, în special” (Octavian Bănățan, *Pregătirea fizică a studenților*, Editura Stadion, București, 1972, p. 17, 309).

²¹În acest sens, se pare că dezvoltarea educației fizice și a sportului, a căzut în extrema de a pregăti doar sportivi de performanță din moment ce s-a afirmat că „idealul nostru nu poate să se reducă numai la performanțe, ci trebuie să avem mereu în vedere marea masă a elevilor de la orașe și de la sate” sau că „dacă în pregătirea științifică cuceririle moderne sunt luate în considerare, în pregătirea și educația fizică a elevilor se fac încă insuficienți pași înainte” (Albin Morariu, *50 de ani în sport 1918-1968*, Editura Consiliului Național

practică a reglementărilor Ordinului Ministrului Învățământului nr. 8587/1974, care într-un final au dus la oprirea Sistemului unitar de verificare și apreciere a nivelului de pregătire fizică și sportivă în anul 1977/1978²² sau chiar faptul că rezultatele „Insignei de polisportiv” (și a normelor corespunzătoare) au arătat „mari disproporții între posibilitățile de realizare a normelor Insignei de polisportiv la ambele grade și sexe, fiind în general prea grele la feminin și prea ușoare la masculin”²³, fără îndoială, efecte ale lipsei de documentare din partea forurilor decizionale.

Organizarea învățământului superior de educație fizică și sport

În ciuda tuturor acestor deficiențe și a unor influențe ideologice asupra educației fizice și a sportului, în timpul regimului comunist, acest domeniu de activitate a înregistrat o perioadă de dezvoltare, sub aspectul numărului de specialiști implicați în această activitate în mod organizat (în instituții de învățământ și în alte tipuri de instituții precum cluburile și asociațiile sportive)²⁴, transformând educația fizică și sportul într-un fenomen de masă, dar și în ceea ce privește numărul de studenți și absolvenți în acest domeniu.

Învățământul superior de educație fizică și sport a fost un pilon important în această activitate de conștientizare a importanței educației fizice și sportului și de integrare a sa la cât mai multe niveluri ale societății. Educația universitară din România s-a aliniat modelului determinist implementat în celelalte state comuniste²⁵. În acest fel, instituțiile statului au controlat direcțiile de activitate ale societății și aarepartizat pentru piața muncii un număr de specialiști care au ajutat la îndeplinirea planului comunist. Același fenomen s-a petrecut și în învățământul superior de educație fizică, unde numărul de facultăți, specializări și de studenți a fost stabilit în legătură cu necesitățile României, iar acest aspect a fost dictat de reprezentanții politici²⁶.

---

pentru Educație Fizică și Sport, București, 1968, p. 110, 111). Sigur că la aceste neajunsuri a contribuit și formarea necorespunzătoare de către instituțiile de învățământ superior a cadrelor didactice pentru învățământul mediu, dar și factorii politici.

²²Octavian Bănățan, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985, p. 44.

²³Octavian Bănățan, *Pregătirea fizică a studenților*, Editura Stadion, București, 1972, p. 317.

²⁴Asociația Sportivă „Știința” Baia Mare, Clubul Sportiv „Medicina” București, Clubul Sportiv „Mureșul” Târgu-Mureș (Vasile Popa (coord.), *Institutul de învățământ superior Baia Mare. Monografie. 1961-1979*, Baia Mare, 1979, p. 76, 77; Octavian Bănățan, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985, p. 31; Vasile Boloș (coord.), *Universitatea Tehnică din Tîrgu-Mureș 1960/1961-1990/1991. 30 de ani de activitate*, Tîrgu-Mureș, 1991, p. 28).

²⁵ Leslie W. Ross, *Some Aspects of Soviet Education*, in *The Journal of Teacher Education*, vol. 11, nr. 4, decembrie 1960, p. 541.

²⁶Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României: Republica Populară Română: 1948-1950: transformări instituționale*, Editura All, București, 2005, p. 342.

Două tipuri de instituții au fost decisive în dezvoltarea educației fizice și sportului în contextul descris: Institutul de Educație Fizică și Sport din București (sub diferite denumiri) și facultățile de educație fizică din cadrul institutelor pedagogice și universităților situate în diferite regiuni ale țării²⁷.

Institutul de Educație Fizică și Sport (IEFS)²⁸ a fost reorganizat cu prilejul Reformei educației din anul 1948 și a fost cea mai importantă instituție în învățământul superior de educație fizică și sport²⁹. IEFS era o instituție cu tradiție care a fost înființată în anul 1923 prin Legea pentru educația fizică în scopul pregătirii „conducătorilor de educație fizică ai armatei”, ai organizațiilor de educație fizică din întreaga țară, a corpului didactic și pentru „organizarea cursurilor facultative de specialitate pentru persoanele care ar dori să aibă practica educației fizice, fie în scopuri de învățământ, fie pentru organizațiuni particulare”³⁰. Să remarcăm că, încă de la înființare, prima atribuție a IEFS avea aplicație militară, în timp ce educația fizică era considerată „o obligație generală pentru toți tinerii înainte de vârsta încorporării”³¹. Or, într-un regim comunist, faptul că educația fizică și sportul au primit o importanță crescută, nu poate fi decât o evoluție firească. În primii ani de comunism, conceptul de „cetate asediată”, „lupta pentru pace”, necesitatea de a apăra „cuceririle comunismului” au marcat dezvoltarea domeniului de activitate fizică și sport, atitudine care în ultimele decenii de comunism a fost menținută și crescută, în limitele economice din ce în ce mai restrictive spre sfârșitul anilor 1980.

Învățământul românesc superior de educație fizică din România comunistă a încercat să combine în permanență conceptul de cultură fizică³² (teoretizat în

²⁷ La alte instituții, educația fizică și sportul se desfășurau în cadrul unor lectorate, care aveau patru cadre didactice, cu un lector și trei asistenți, ca de exemplu la Institutul Agronomic din Iași, sau în cadrul unor catedre, precum la Institutul Agronomic din Craiova (***, *Institutul Agronomic „Ion Ionescu de la Brad” Iași*, Iași, 1971, p. 38, ***, *Zece ani de activitate a Institutul Agronomic Craiova*, [f.l.], [1958], p. 83-88).

²⁸ Și în alte state comuniste funcționau institutele semănătoare: Institutul i Lartë i Kulturës Fizike „Vojo Kushi” Tirana (Albania), Visș institut za fizičeskakultura „G. Dimitrov” Sofia (Bulgaria), Testnevelési Főiskola Budapesta (Ungaria) și altele (***, *World List of Universities*, Sixteen Edition, New York, Paris, 1985, p. 2, 60, 171).

²⁹ În perioada comunistă, IEFS a fost condusă de următorii rectori: Leon Teodorescu (singura excepție, a fost doar decan, 1948-1950), Gheorghe Teodorescu (1951-1956), Ion Șiclovan (1956-1965, 1973-1980), Ioan Kunst Ghermănescu (1981-1984) și Elena Firea (1984-1990) (Ioan Sabău (coord.), *Omagiu „ANEF 80”. 1922-2002*, [f.l.], [2002], p. 11-13).

³⁰ Legea pentru educația fizică din 15 iunie 1923, <http://www.unefs.ro>, 12-09-2014.

³¹ *Ibidem*.

³² În anii 1950 și 1960 a existat o dezbateră intensă între specialiști cu privire la definirea și folosirea termenilor „cultură fizică”, „educație fizică” și „sport” (exemplificăm doar cu câteva articole din „Cultură fizică și sport”, organul Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport de pe lângă Consiliul de Miniștri: nr. 12/1950, p. 673, 674; nr. 12/1954, p. 59; nr. 4/1955, p. 7; nr. 8/1957, p. 455-464). Termenul de „cultură fizică” are un sens mai cuprinzător față de celelalte două, diferențele dintre acești termeni simțindu-se și la nivelul denumirii instituțiilor. În articol, am preferat termenul de „educație fizică” atunci când

Uniunea Sovietică în perioada interbelică sub numele de *fizkultura*³³) cu ideea de a avea o elită sportivă. La începutul comunismului românesc masificarea sportului a conturat impresia că se urmărește crearea unui popor de elită prin intermediul educației fizice. Odată cu aderarea la competițiile internaționale s-a pus un accent sporit pe evidențierea unei elite sportive a populației.

În anii 1960 și la începutul anilor 1970 au fost înființate facultăți de cultură fizică și sport/educație fizică și sport în institutele pedagogice din București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara (1960), Bacău, Oradea (1964), Galați, Târgu-Mureș (1970), Suceava, Pitești și Constanța (1971). Între anii 1971 și 1973 învățământul de educație fizică și sport a cunoscut cea mai mare extindere instituțională din timpul regimului comunist: era organizat la IEFS, universități și institute pedagogice, reunind în total 12 instituții de învățământ superior.

Distribuția geografică a acestor instituții de pregătire a specialiștilor în educație fizică necesită o analiză mai amplă. Regimul comunist s-a orientat către o repartizare uniformă a centrelor amintite, astfel încât fiecare zonă a țării să aibă acces la o instituție de învățământ cu profil sportiv. În primul rând, au fost dezvoltate centrele universitare de tradiție precum București, Cluj-Napoca și Iași. Primele două centre sunt chiar legate de începuturile învățământului superior de educație fizică în România³⁴.

Înființarea facultăților de educație fizică și sport în București, Cluj-Napoca și Iași a fost facilitată de existența unui spațiu util pentru a desfășura pregătirea. În plus, cele trei instituții erau reprezentate simbolice ale regiunilor istorice, ofereau condiții bune de dezvoltare a unor facultăți și totodată concentrau și nuclee de tineri interesați de un parcurs în domeniul sportului. Ministerul Învățământului și Culturii era conștient de importanța înființării unor facultăți de educație fizică în cele trei regiuni pentru a accelera răspândirea sportului sub supravegherea unor specialiști, mai ales că lipsa cadrelor de specialitate din orașe și sate era o problemă. Astfel, au luat ființă facultățile de educație fizică în cadrul institutelor pedagogice ținând formarea de cadre didactice și propagarea practicării educației fizice și sportului la o parte cât mai mare parte din populație.

---

ne-am referit la acest timp de învățământ superior, dar implicațiile asupra întregii societăți, trebuie înțelese sub cheia „culturii fizice”.

³³Damien Accoulon, *Sport et culture physique en Union Soviétique (1917–1964)*. *Du sport dans la société soviétique*, Devoir Semestriel, Faculte d’Histoire, Universite de Strasbourg, decembrie 2011, Strasbourg. Potrivit definiției citate de autor, cultura fizică era totalitatea metodelor și mijloacelor aplicate pentru dezvoltarea fizică, în scopul menținerii sau îmbunătățirii sănătății fiecărui individ.

³⁴Virgil Bădulescu, cel care a coordonat primul institut de educație fizică, la București, trebuia inițial să organizeze în 1920 un Institut de Educație Fizică la Cluj-Napoca în cadrul „cetății universitare”. Între timp, finanțarea și proiectul au fost trecute în Capitală și astfel a luat naștere Institutul de Educație Fizică. Un deceniu mai târziu, la Cluj-Napoca a fost creată o catedră de educație fizică în cadrul Universității din Cluj, condusă de O. Chețianu, licențiat al Institutului de Educație Fizică din Berlin, și care era ajutat de patru asistenți.

Timișoara era orașul ce prezenta un mix cultural interesant chiar și în anii 1950, iar cultura fizică era la un nivel cel puțin la fel de dezvoltat ca în celelalte orașe amintite³⁵. Oradea era un centru sportiv de amploare, cu o tradiție importantă în perioada interbelică. Școala de natație din Oradea nu avea rival în țară³⁶ și foarte dezvoltată era și practicarea sporturilor de iarnă, pentru care Institutul Pedagogic din localitate organiza și „Cupa Stâna de Vale”³⁷.

Ciclismul, voleiul și fotbalul erau sporturi populare și cu mulți practicanți în Târgu-Mureș. Facultatea din acest oraș avea rolul de a oferi un stimul studenților de etnie maghiară sau germană care nu reușeau să fie admiși la Cluj-Napoca sau care din motive geografice se simțeau mai atașați de acest oraș³⁸. De asemenea, Facultatea se încadra și în politica acelor vremuri de a promova învățământul superior în limbile materne³⁹.

Constanța avea câteva baze de pregătire și facilita accesul la sporturile nautice. Nu trebuie să uităm că IEFS-ul își ducea studenții în practică la Constanța încă din perioada interbelică, pentru a deprinde sporturile nautice, iar instituția bucureșteană avea o bază de pregătire propriu la Eforie⁴⁰.

Facultățile de educație fizică din Suceava, Bacău și Galați satisfăceau nevoia de specialiști în educație fizică și sport din Moldova, iar facultatea de la Pitești, pe cea din Oltenia. Și aceste centre universitare aveau rolul de a contribui la transformarea educației fizice și sportului în fenomen de masă, și de a servi drept baze de recrutare pentru viitorii campioni (inter)naționali. În acest fel se realiza un echilibru cu celelalte zone ale țării, „o justă repartizare” a instituțiilor de învățământ superior de profil.

Personalul folosit pentru a consolida aceste facultăți era, la început, în mare parte format din rândul absolvenților IEFS pentru ca ulterior, absolvenții de la

---

³⁵Tiberiu Stama, Constantin Alexe, *Universitarii în întrecere*, Editura CNEFS, București, 1967, p. 6.

³⁶Demjén László, *File din istoria fotbalului orădean și alte ramuri sportive 1945-1960*, Editura Imprimeriei de Vest Oradea, Oradea, 1996.

³⁷Victor V. Grecu, *Institutul Pedagogic Oradea 1963-1973. Monografie*, [f.l.], 1973.

³⁸Facultata de Educație Fizică din Târgu-Mureș era considerată un „pilon important al sportului de performanță” din localitate (Vasile Boloș (coord.), *Universitatea Tehnică din Tîrgu-Mureș 1960/1961-1990/1991. 30 de ani de activitate*, Tîrgu-Mureș, 1991, p. 28).

³⁹Despre aceste măsuri se spunea că ele „oglinesc cu putere, consecvența politicii naționale, marxist-leniniste a partidului nostru [P.C.R. – V.M.], care asigură deplina egalitate în drepturi în toate domeniile vieții economico-sociale a tuturor celor ce muncesc, fără nici o deosebire de naționalitate” (Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul educației și învățământului – 11 februarie 1980*, Editura Politică, București, 1980, p. 11) și că prin ele „regimul nostru [comunist – V.M.] a deschis larg porțile școlilor pentru toți fiii poporului, indiferent de naționalitate” (***, *Din realizările regimului de democrație populară în Regiunea Constanța*, [f.l.], [f.a.]). Mai adăugăm faptul că existau și alte instituții de învățământ superior cu învățământ în limbi materne, precum Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca și Institutul de Teatru din Târgu-Mureș.

⁴⁰Ioan Stratulat, *Amintiri de la ANEFS 1947-1951*, Editura Română, Mannheim, 2001, p. 8.

Cluj-Napoca, Iași sau Timișoara să fie transferați la organismele nou-create. Mulți dintre acești specialiști amintesc în memoriile lor că transferurile erau obligatorii⁴¹. În acest fel s-a asigurat o uniformizare a pregătirii generale, prin răspândirea în teritoriu a cadrelor specializate.

Prin dezvoltarea învățământului de educație fizică și sport, sportivii de performanță de la cluburile din țară, apropiate geografic de orașele cu asemenea instituții de învățământ superior, puteau avea un acces facil la sistemul educațional. IEFS devenise deja hiperasaltat odată cu înființarea cluburilor Steaua și Dinamo, care cooptau sportivi valoroși (la fel se întâmpla și la Craiova sau Timișoara), dornici să urmeze o facultate. Să nu uităm că în București se conturaseră și alte cluburi importante precum Metalul, Progresul, iar CFR/Rapid reprezenta deja un etalon sportiv. Era dificil de mulțumit o masă atât de campioni care își dorea o alternativă după terminarea carierei sportive⁴². Mai mult, exista posibilitatea ca mulți dintre ei să nu fie admiși, iar în acest fel să se piardă posibilitatea de a include în sistem persoane cu experiență competițională și posibil tact educațional. S-a consemnat în acest context o masă importantă de tineri sportivi care se orientau spre continuarea studiilor. IEFS nu oferea suficiente locuri față de concurență, care era multiplicată frecvent cu prezența la examenul de admitere al sportivilor de la alte cluburi din țară. Oferim cu titlu de exemplu, situația concurenței de la IEFS pentru trei ani universitari:

Tabelul 1. Concurența la examenul de admitere de la IEFS, forma de învățământ zi

Anul universitar	1969/1970	1973/1974	1978/1979
Locuri planificate	210	210	120
Candidați	1019	1236	1169
Admiși	210	211	130
Concurența (candidați/loc planificat)	4,85	5,88	9,74

⁴¹De exemplu, Viorel Rarincă, transferat în 1960 de la IEFS la Universitatea București, Dinu Drăgan, transferat la Facultatea de Educație Fizică din cadrul Universității din Oradea, Ștefan Vodă, absolvent de IEFS în 1972 și promovat ca asistent la Facultatea de Educație Fizică din Cluj-Napoca, Gheorghe Român, absolvent al IEFS, angajat ca asistent stagiar la Catedra de Educație Fizică a Institutului Politehnic Cluj-Napoca, apoi ca asistent titular la Catedra de Educație Fizică a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

⁴²Asemănător, imposibilitatea cuprinderii în învățământul superior era o problemă și pentru absolvenții de învățământ mediu: „Trebuie să avem în vedere că nu numai acum, dar și în viitor, cel puțin jumătate din numărul absolvenților nu vor intra în învățământul superior, că într-o perioadă destul de lungă nu vom putea încă să cuprindem în învățământul superior pe toți absolvenții liceelor. Acest lucru nu este posibil în nici o țară” (***, *Plenara CC al PCR din 22-25 aprilie 1968*, Editura Politică, București, 1968, p. 23).

Surse: Arhiva Med., fond Permanent, dosar 235/1970, nenumerotat; Arhiva Med., fond Permanent, dosar 423/1973, nenumerotat; Arhiva Med., fond Permanent, dosar 136/1978, nenumerotat.

Din cele arătate se constată creșterea concurenței la IEFS în anii 1970 și ușoare depășiri ale cifrei de școlarizare planificate, dar din lipsa unor date statistice extinse nu putem generaliza aceste prime concluzii.

Cert este că asistăm la o aglomerare de performeri care optează din proprie inițiativă sau sunt orientați și către alte facultăți. Mulți dintre ei dădeau un examen formal pentru admiterea la facultate, tocmai pentru că erau deja eroi naționali. De altfel, multe cluburi atrăgeau sportivi cu promisiunea de a le facilita înscrierea la facultate și clemența la examene⁴³.

Odată cu creșterea „maestrilor sportului” se impunea o creștere a cifrei de școlarizare, pentru că sportivul comunismului românesc încerca să arate că este educat și că putea la rândul său să contribuie la dezvoltarea sportului de masă după ce se retrăgea din activitate, fructificând astfel recunoașterea universitară pe care o obținuse.

Pentru comunism era clar că sportul oferea o vizibilitate remarcabilă la nivel internațional. „Producția de campioni” devenea sub aceste auspicii o prioritate. Legea educației din 1968 a facilitat dezvoltarea acestei direcții. Chiar dacă învățământul superior era orientat către o prioritizare a domeniului tehnic⁴⁴, odată cu el a fost dezvoltat și cel sportiv. Ambele direcții contribuiau în felul lor la expansiunea economică a României. Sportivii nu aduceau doar medalii, ci și bani regimului comunist prin contracte de sponsorizare, cantonamente în România, demonstrații în străinătate și chiar transferul unor specialiști/antrenori în străinătate, evident contracost.

Pe fondul acestei ascensiuni sportive a României, foarte mulți străini, din spațiul comunist și nu numai, solicitau să-și facă studiile în facultățile sau institutele superioare de educație fizică din România comunistă. Spre exemplu, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, din cei 1413 studenți înscriși la educație fizică, 144 erau străini din Cipru, Columbia, Congo, Coasta de Fildeș, Egipt, Gabon, Libia, Portugalia, Siria, Suedia și Tunisia⁴⁵.

În urma acestui proces, facultățile de educație fizică s-au legitimat ca fiind creatoare ale unei elite a sportivilor educați. Devenise oarecum normal ca orice

---

⁴³Un astfel de exemplu este cel petrecut la concursul de admitere din sesiunea iulie 1987 de la Universitatea din Brașov, când după promovarea echipei de baschet CSU-TAGCInd în Divizia A s-a încercat introducerea în învățământul superior a unor sportivi ai aceluia club (Arhiva Med., fond Permanent, dosar 103/1975, nenumerotat).

⁴⁴Jan Sadlak, *Higher education in Eastern Europe: The evolution of the socialist model and its post-socialist*

Framework, în „The Higher Education Group Annual”, nr. 1, 1991, p. 117-140.

⁴⁵„Trecut, Prezent, Perspective”, disponibil online la <http://sport.ubbcluj.ro/articole.php?id=93>, consultat la 6 septembrie 2014.

sportiv cu prezențe în competițiile naționale să urmeze o facultate, iar de cele mai multe ori aceasta era o instituție superioară cu profil sportiv. În acest fel, comunismul românesc și-a etalat dimensiunea complementară de formare a individului. Facultățile de educație fizică se mândreau cu studenții care erau medaliați olimpici și care în acest fel acordau o confirmare a valorii sistemului educațional. Asistăm, așadar, la o relație interdependentă între cele două entități: facultate și grupul de studenți-campioni de nivel internațional. Prestigiul instituțional era susținut de performanțele studenților prezenți la întrecerile sportive, în timp ce biografia acestora din urmă era completată cu studii necesare să confirme un nivel intelectual, pe care ambele tabere îl voiau expus în fața publicului. Constatăm și în acest caz un fenomen propagandistic care servea intereselor regimului comunist.

În acest fel se ajunge la o masificare a învățământului superior de educație fizică în anii 1970, iar statisticile confirmă acest aspect. Valorizarea sportivilor devenea în acest context dublă, deoarece ei beneficiau de un capital școlar, dar și de un palmares sportiv.

În anii 1970 s-au petrecut noi schimbări în învățământul de educație fizică și sport. Din anul 1971, Facultatea de Educație Fizică și Sport din Institutul Pedagogic din București a fost mutată la IEFS, iar facultățile din Iași, Cluj-Napoca și Timișoara au intrat în cadrul universităților din aceleași orașe.

În anul universitar 1974/1975 ca urmare a reorganizării învățământului superior, facultățile de educație fizică (FEF) au fost desființate și înlocuite cu secții. La cinci institute pedagogice (Bacău, Oradea, Târgu-Mureș, Suceava și Constanța) s-au format secții de educație fizică și sport în cadrul Facultăților de Învățământ Pedagogic. FEF au fost înlocuite cu secții la fostul Institut Pedagogic Galați, devenit Universitate (prin comasare cu Institutul Politehnic Galați) și la Institutul Pedagogic Pitești, transformat în institut de învățământ superior. Secțiile au funcționat în ambele cazuri în cadrul unei Facultății de Învățământ Pedagogic, la fel și la Universitatea din Iași, nu însă la Cluj-Napoca, unde secția de educație fizică și sport s-a aflat în cadrul Facultății de Istorie și Filozofie, alături de secții precum defectologie, psihologie și bineînțeles, istorie și filozofie și la Universitatea din Timișoara, unde secția de educație fizică și sport și-a desfășurat activitatea în structura Facultății de Științe ale Naturii⁴⁶.

Din anul 1976 toate institutele pedagogice au fost înlocuite cu institutele de învățământ superior, fără modificări asupra educației fizice și sportului, însă doi ani mai târziu secțiile de educație fizică și sport de la institutele de învățământ superior au fost desființate, singura instituție din țară pentru acest tip de învățământ superior rămânând IEFS și secțiile de la universități (la Iași, precum la Cluj-Napoca, în cadrul Facultății de Istorie și Filozofie)⁴⁷.

În anul 1983 secțiile de educație fizică și sport au fost desființate și a rămas doar IEFS, ceea ce nu a însemnat că educația fizică a dispărut din universități.

⁴⁶***, *Admiterea în învățământul superior*, București, 1974, p. 22-29.

⁴⁷***, *Admiterea în învățământul superior*, București, 1978, p. 17-25.

Activitatea profesorilor de sport din învățământul superior a fost direcționată către celelalte facultăți, care au inclus în planul cursurilor și orele de educație fizică și sport, păstrându-se astfel aproape întreg personalul din facultățile de educație fizică.

IEFS la rândul său a trecut prin mai multe schimbări de denumiri și structură. În anul 1948 a purtat numele Institutul de Educație Fizică, din 1950 Institutul de Cultură Fizică, patru ani mai târziu Institutul de Cultură Fizică și Sport, din anul 1957 s-a revenit la denumirea anterioară, care a rămas până în anul 1968, când a fost înlocuită cu Institutul de Educație Fizică și Sport⁴⁸. Până la începutul anilor 1970 în cadrul acestui institut a funcționat o singură facultate (de cultură fizică și sport/de educație fizică și sport), însă din anul 1972, prin mutarea Facultății de Educație Fizică din cadrul Institutul Pedagogic București la IEFS, cel din urmă avea în structura sa două facultăți: Facultatea de Educație Fizică și Sport (patru ani de studiu la forma de învățământ zi și cinci la cea fără frecvență) și Facultatea de Educație Fizică (trei ani de studiu).

Factorul politic și planificarea învățământului superior de educație fizică și sport

Prin introducerea profilelor de specializare în învățământul superior în anul 1974, s-a creat profilul de educație fizică, iar anii de studiu au scăzut la trei pentru forma de învățământ zi, respectiv patru la cea fără frecvență (anul 1977 a fost ultimul an în care mai erau studenți înscriși în anul V)⁴⁹. În locul Facultății de Educație Fizică de 3 ani a fost creată secția de învățământ pedagogic de 3 ani⁵⁰.

Scăderea cu un an de studiu la educație fizică și sport a fost discutată și în cadrul ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din 14 mai 1974. Redăm spre

---

⁴⁸Hotărârea Consiliului de Miniștri privind aprobarea planului de școlarizare la liceele de specialitate, învățământul superior, învățământul de subingineri, cursurile pentru specializarea de cadre cu studii superioare în domeniul energiei nucleare, cursurile postuniversitare și a numărului de burse la doctorat, pe anul școlar 1968/1969, precum și a unor modificări în nomenclatorul de specialități, rețeaua și profilul acestor instituții de învățământ (Arhiva Med., fond Permanent, dosar 110/1968, nenumărat; ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 110/1968, f. 222).

⁴⁹Instituțiile din anul 1974 care găzduiau forme de învățământ în cadrul acestui profil erau: Institutul de învățământ superior din Pitești, Universitatea din Brașov, Universitatea din Galați, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea din Timișoara, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Institutul pedagogic din Bacău, Institutul pedagogic din Constanța, Institutul pedagogic din Oradea, Institutul pedagogic din Suceava Institutul pedagogic din Târgu-Mureș și IEFS (Decret al Consiliului de Stat nr. 147 din 5 iunie 1974 privind nomenclatorul profilelor și specializărilor din învățământul superior, precum și instituțiile și facultățile din sistemul Ministerului Educației și Învățământului în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 81, 1974; Arhiva Med, fond Permanent, Ordinul Ministrului nr. 518 din 21 iunie 1974).

⁵⁰Arhiva INS, Statistica învățământului superior 1974/1975.

ilustrare un scurt schimb de replici între Paul Niculescu-Mizil și Nicolae Ceaușescu:

„ [...] Tov. Nicolae Ceaușescu: Cred că ar trebui să revenim la 3 ani și educația fizică să n-o punem ca fizica și chimia.

Tov. Paul Niculescu-Mizil: Este învățământ superior, sunt pregătiți antrenori de primă mână.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Trebuie să facă 4 ani ca să fie antrenor de primă mână?! Îl iau pe cel mai bun fotbalist și îl fac antrenor. Pe acesta îl ia și în străinătate. Este prea costisitor să facem 4 ani; trebuie să mergem la trei ani. Dacă la agricultura mai au dreptate că trebuie 4 ani, aici nu se mai justifică[...]”⁵¹.

Trei ani mai târziu, în anul 1977, secția de învățământ pedagogic de 3 ani a fost transformată în Facultatea de Educație Fizică de trei ani, iar în locul fostei Facultăți de Educație Fizică a fost creată secția de educație fizică de 4 ani, cu două forme de învățământ, zi (doar anul IV de studiu) și fără frecvență (anii I-IV de studiu)⁵². În acest fel decizia luată în anul 1974 a fost consolidată, dar în același timp s-a deschis calea unui compromis pentru că în anul 1977, la profilul educație fizică, la forma de învățământ zi, a fost introdus anul de specializare⁵³.

Politica educațională a regimului Ceaușescu a fost formulată fără echivoc în documentele de partid. Într-un asemenea volum, editat de Institutul de Educație Fizică și Sport din 1977, se sublinia, încă de la început, că „în RSR educația fizică și sportul constituie activități de interes național sprijinite de stat”⁵⁴, iar rolul instituțiilor superioare de educație fizică este acela al „pregătirii absolvenților atât pentru activitatea didactică, cât și pentru cea sportivă”⁵⁵.

Anul de specializare la profilul educație fizică, cel de-al patrulea an de studiu, putea fi urmat doar de studenții cu cele mai bune rezultate educaționale și sportive⁵⁶. Astfel, puteau fi admiși „absolvenți care au media generală cel puțin 8 (opt), au optat în scris pentru adâncirea specializării (la ramura de sport la care au urmat cursul «opțional» sau la ramura de sport la care posedă categorie de clasificare sportivă), au recomandarea catedrelor de profil și a Asociației studenților comuniști din facultate. La selecționarea candidaților pe ramuri de sport se va avea în vedere totodată și nivelul de pregătire sportivă (minimum

⁵¹ANIC, CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 55/1974, f. 34, 34v.

⁵²Arhiva INS, Statistica învățământului superior 1977/1978.

⁵³Anul de specializare a fost introdus în învățământul superior cu un an înainte la șase specializări: matematică, fizică, chimie, biologie, muzică și arte plastice (Arhiva Med., fond Permanent, dosar 223/1980, nenumerotat).

⁵⁴***, *Documente de partid cu privire la activitatea de educație fizică și sport*, București, 1977, p. 4.

⁵⁵*Ibidem*, p. 26.

⁵⁶Arhiva Med., Ordinul Ministrului nr. 1385 din 28 iunie 1978 privind școlarizarea prin anul de specializare în învățământul superior, la profilul „Educație fizică și sport”; Arhiva INS, Statistica învățământului superior 1977/1978.

categoria a II-a de clasificare precum și activitatea obștească desfășurată)⁵⁷. De asemenea, anul patru de specializare era „deschis” (până la 30% din totalul cifrei de școlarizare) și absolvenților „fără categorie de clasificare sportivă, cu condiția ca aceștia să posede media generală minimum 9 (nouă) și înclinații pentru activitatea de cercetare”⁵⁸.

Doar pentru câteva specializări stabilite la propunerile Consiliului Național al Educației Fizice și Sportului și Ministerului Educației și Învățământului exista anul de specializare⁵⁹.

Scopul acestui an de specializare era de a pregăti cadre ce urmau să fie încadrate ca profesori pentru clasele cu program de educație fizică din învățământul primar și mediu și pentru cluburile sportive școlare, dar și ca antrenori în unitățile sportive subordonate Consiliului Național al Educației Fizice și Sportului (CNEFS) și altor organizații, cercetători, cadre didactice pentru învățământul superior, cadre pentru conducerea mișcării sportive⁶⁰.

Între anii 1977-1989 au fost școlarizați 702 de studenți în anul de specializare⁶¹. Studenți au provenit atât de la IEFS, cât și de la Universitatea din Galați și Institutele de Învățământ Superior din Constanța, Oradea și Suceava și alte instituții⁶², dar studiul era întreprins în cadrul IEFS.

Tabel 2. Școlarizarea în anul de specializare la IEFS (1977-1989)

Anul	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Stud	77	90	79	99	28	22	17	8	9	41	28	91	113

Surse: Arhiva INS, Statistica învățământului superior, 1977/1978-1988/1989; ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 117/1989, f. 29.

Nu putem încheia discuțiile referitoare la anul de specializare fără să amintim faptul că la fel ca în cazul scăderii cu un an a duratei de studiu în

⁵⁷Arhiva Med., Ordinul Ministrului nr. 1385 din 28 iunie 1978 privind școlarizarea prin anul de specializare în învățământul superior, la profilul „Educație fizică și sport”.

⁵⁸*Ibidem.*

⁵⁹Anul de specializare a fost stabilit pentru următoarele specializări: atletism, înot, fotbal, schi-fond, gimnastică sportivă, judo, lupte, haltere, tir cu arme, scrimă, volei, baschet și handbal (Arhiva Med., Ordinul Ministrului nr. 1385 din 28 iunie 1978 privind școlarizarea prin anul de specializare în învățământul superior, la profilul „Educație fizică și sport”).

⁶⁰Arhiva Med., Ordinul Ministrului nr. 1385 din 28 iunie 1978 privind școlarizarea prin anul de specializare în învățământul superior, la profilul „Educație fizică și sport”; Nota cuprinzând unele propuneri de îmbunătățire a Ordinului ministrului nr. 4528/1977 privind școlarizarea prin anul de specializare la profilul „Educație fizică”.

⁶¹Arhiva INS, Statistica învățământului superior, 1977/1978-1988/1989; ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 117/1989, f. 29.

⁶²Arhiva Med., fond Permanent, dosar 223/1980, nenumerotat.

învățământul de educație fizică și sport, și în cazul introducerii anului de specializare, au fost purtate discuții intense în cadrul unei noi ședințe a Comitetului Politic Executiv al CC al PCR care a avut loc la 21 iunie 1977:

„[...]”. Tov. Ilie Verdeț: Având în vedere că s-a redus numărul la învățământul superior, să facem și aici un institut de 4 ani, ca să putem da nu numai profesori de educație fizică, ci și antrenori. Trebuie să mărim pretențiile și să avem și antrenori buni, altfel facem numai profesori de educație fizică. Am considerat că este momentul să ridic acum această problemă.

Tov. Traian Ștefănescu: Vă rugăm să fiți de acord.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cu ce să fiu de acord?

Tov. Traian Ștefănescu: La I.C.E.F. se făceau până acum 4 ani și s-a redus la 3 ani. Noi nu avem cadre de antrenori pentru sportul de performanță.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Pentru antrenori trebuie să avem un alt sistem. Antrenorii să-i scoatem din cei mai buni jucători, să facem un curs special [...]. Nu putem scoate antrenori din facultate. Antrenorii se recrutează din jucătorii cei mai buni, pe care îi trimitem să urmeze un curs de antrenori. Nicăieri în lume nu există o facultate de antrenori. Nu putem lua pe unul care nu a jucat în viața lui fotbal sau handbal și să-l trimitem să învețe să se facă antrenor.

Tov. Nicu Ceaușescu: Cei care intră la acest institut sunt sportivi de înaltă performanță.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Dar trebuie să intre după 30 de ani, când nu mai practică fotbal sau rugby și face un curs de antrenori de 2 ni. Toți antrenorii de fotbal pe care îi avem acum au fost jucători în echipele de fotbal [...]. Sunt de acord să vedem cum este și la alții, însă pentru antrenori trebuie să facem cursuri de specializare. Mie mi se pare că asemenea cursuri funcționează și acum.

Tov. Elena Ceaușescu: Foarte mulți sportivi nu au nici o școală, nu au terminat nici măcar liceul și acum se spune că toți sportivii noștri trebuie să aibă facultatea.

Tov. Nicolae Ceaușescu: La institut facem profesori de educație fizică, însă antrenorii de bază trebuie să-i scoatem totuși din jucătorii cei mai buni, prin cursuri de specializare. Așa putem scoate antrenori buni și în gimnastică.

Tov. Ilie Verdeț: Noi vedem numai fotbalul și în general jocurile colective, dar aici este vorba de întregul nostru atletism.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Să se prezinte, să vedem. Acum nu avem nici o documentare [...]. Noi trebuie să introducem la școlile pedagogice de 3 ani ca profesorul să învețe și sportul. Aceștia să fie și pentru sport, trebuie să știe să și cânte, așa cum era și în trecut. De toate acestea se ocupa învățătorul. Nu putem da în fiecare comună profesor de educație fizică. Învățătorul trebuie să fie obligat să învețe și să țină cu copiii și aceste ore [...]⁶³.

Să amintim că discuții asemănătoare au putut fi întâlnite și pentru alte tipuri de învățământ (de exemplu, pentru cel artistic) și să observăm lipsa analizelor în

⁶³ANIC, CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 71/1977, f. 41-42v.

luarea deciziilor, fie asupra măsurilor deja implementate, fie asupra celor planificate, cu consecințe corespunzătoare.

În anul 1980, secția de educație fizică de 4 ani a fost inclusă în cadrul Facultății de Educație Fizică, singura care a mai funcționat în structura IEFȘ, până la sfârșitul comunismului, ea găzduind două forme de învățământ: zi (trei ani de studiu și anul IV, ca an de specializare) și fără frecvență (patru ani de studiu)⁶⁴.

Spre comparație, la Iași, facultatea de educație fizică a fost creată odată cu anul universitar 1960/1961. Instituția a suferit mai multe transformări de ordin organizatoric în perioada 1960-1989. Până în 1967, facultatea a făcut parte din Institutul Pedagogic de 3 ani, iar în momentul în care acesta din urmă a trecut sub cupola Universității „Alexandru Ioan Cuza”, facultatea a funcționat în cadrul acesteia (1967-1971). În perioada imediat următoare, facultatea a devenit doar o secție a Facultății de Învățământ Pedagogic, iar din anul 1977, secția de educație fizică a fost transferată la Facultatea de Istorie și Filozofie, pentru ca în 1983, ea să fie transformată doar într-o catedră, deoarece învățământului superior de educație fizică nu i s-a mai alocat cifră de școlarizare începând cu anul universitar 1981/1982.

Prin faptul că din 1983, facultățile din țară au fost transformate în catedre, poate însemna că numărul profesorilor de educație fizică și al antrenorilor era suficient pentru acel moment, astfel că acest domeniu devenea mai selectiv la nivelul specialiștilor. Necesarul fiind asigurat, nu ar fi fost nevoie de o „producție” atât de mare de absolvenți. Rolul educației fizice a fost transferat către celelalte facultăți, ai căror specialiști ar fi trebuit să aibă și o bună pregătire fizică, potrivit dictonului „mens sana in corpore sano”.

Admiterea și repartizarea în învățământul superior de educație fizică și sport

Pe lângă prezentarea acestor schimbări elementare de structură în cadrul învățământului de educație fizică și sport, mai trebuie prezentate câteva informații suplimentare privitoare la condițiile de admitere, repartizarea absolvenților și specializările existente.

Admiterea în învățământul superior de educație fizică și sport se desfășura prin susținerea unui examen ce cuprindea două etape. În anii 1980 prima etapă era rezervată pentru testarea aptitudinilor sportive (probă practică eliminatorie) și cea de-a doua era compusă dintr-o probă de măiestrie sportivă (probă practică) și o probă de biologie 1 (clasa a XI-a), susținută în scris și numită în anii 1970 anatomia și fiziologia omului. În anii 1960 admiterea se desfășura în scris la anatomia și fiziologia omului și printr-o probă practică ce cuprindea testarea aptitudinilor și măiestriei sportive la atletism, gimnastică și la un joc sportiv (volei, baschet sau handbal).

Spre deosebire de alte tipuri de învățământ superior (tehnic, agronomic sau economic) și poate în mod similar cu cel artistic, în învățământul superior de

⁶⁴Arhiva INS, Statistica învățământului superior, 1980/1981.

educație fizică și sport numărul de studenți admiși în anul I și cu atât mai mult al celor repartizați, se afla într-un număr relativ mic per specializare și exemplificăm cu situația din anul 1960, atunci când erau 519 de studenți înscriși la IEFS. Dintre aceștia 380 erau la cursuri comune, 24 la gimnastică, 27 la atletism, 13 la baschet, 13 la înot, 9 la schi, 19 la fotbal, 10 la volei, 9 la handbal, 10 la cultură fizică medicală și 5 la box-lupte⁶⁵.

Oferim și două exemple de repartizare a specializărilor la IEFS. Astfel, specializările din anul 1958 erau următoarele: gimnastică, atletism, baschet, înot-canotaj, schi, cultură fizică medicală, volei, box-lupte, fotbal, ciclism⁶⁶. În anul 1970, într-o vizibilă diversificare, erau stabilite următoarele specializări: gimnastică sportivă, gimnastică artistică, baschet, atletism, handbal, volei, tir, schi, patinaj, tenis, scrimă, natație, sporturi nautice, rugby, fotbal, haltere, lupte, judo și box⁶⁷.

Precum orice alți absolvenți ai învățământului superior, și cei de educație fizică și sport erau repartizați în producție, doar că evident, ei erau îndreptați către anumite ramuri de activitate. De exemplu, în anul 1953 repartizările de absolvenți de la Institutul de Cultură Fizică specializați într-o ramură sportivă s-au realizat astfel: schi, atletism, gimnastică, înot la Ministerul Forțelor Armate al R.P.R., atletism, înot, gimnastică, baschet și fotbal la Ministerul Afacerilor Interne, gimnastică la Ministerul Securității Statului, schi, atletism, înot, baschet la Comitetul pentru Cultură Fizică și Sport⁶⁸. În anul 1959, Institutul de mine din Petroșani a încadrat 1 profesor de educație fizică⁶⁹. În același an, au fost repartizați 91 de absolvenții ai Institutului de Cultură Fizică dintre care 15 în Regiunea București, 10 la Craiova și Galați, 9 la Iași, 8 la Pitești și Regiunea Autonomă Maghiară⁷⁰.

În anul 1961, Sfatul Popular Regional Argeș, din Dobrogea și Iași, Institutul Pedagogic de 3 din Timișoara, Institutul de Petrol, Gaze și Geologie, Institutul Pedagogic de 3 ani din București, Institutul Politehnic din Iași, Institutul Pedagogic de 3 ani din Baia Mare au încadrat câte un absolvent de educație fizică, Sfatul Popular Regional Banat doi absolvenți, cel din Regiunea București trei absolvenți, Institutul de Cultură Fizică 4 absolvenți⁷¹.

Absolvenții profilului de educație fizică și sport au fost repartizați an de an în funcție de specialitatea lor în diferite instituții, după cum ne arată situația din anul 1980 (60 de absolvenți repartizați, 14 în întreprinderi economice, restul în instituții de învățământ gimnazial și liceal):

⁶⁵ Arhiva INS, Statistica învățământului superior 1960/1961.

⁶⁶ Arhiva Med., fond Permanent, dosar 121/1958, nenumărotat.

⁶⁷ Arhiva Med., fond Permanent, dosar 369/1970, nenumărotat.

⁶⁸ Arhiva Med., fond Permanent, dosar 653/1953, nenumărotat.

⁶⁹ Arhiva Med., fond Permanent, dosar 25/1959, nenumărotat.

⁷⁰ ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 11/1959, f. 12.

⁷¹ Arhiva Med., fond Permanent, dosar 441/1961, nenumărotat.

Tabelul 3. Repartizarea absolvenților în anul 1980

Specializarea	e	gl	Specializarea	e	gl
Atletism			Tir		
Gimnastică sportivă			Sporturi nautice		
Gimnastică ritmică			Tenis de câmp		
Handbal			Sanie		
Baschet			Gimnastică terapeutică		
Volei			Fotbal		
Judo			Tenis de masă		
Schi fond			Lupte		
Schi alpin			Patinaj		
Scrimă			Natație		

Note: t=total; întreprinderi economice=ie; învățământ gimnazial și liceal=igl.

Sursa: Arhiva Med., fond Permanent, dosar 223/1980, nenumerotat.

Statistica învățământului de educație fizică și sport

Un alt mod prin care putem surprinde evoluția învățământului de educație fizică și sport din timpul regimului comunist este prin apelul la datele statistice. Ele au fost culese din arhiva Institutului Național de Statistică (INS). Am întâmpinat câteva probleme în colectarea și analizarea datelor statistice pentru că ne lipsesc datele statistice pentru facultățile de educație fizică și sport din cadrul învățământului universitar și pedagogic. La învățământul fără frecvență, desfășurat în principal la IEFS, dar și la FEF din țară, nu avem date complete decât pentru câțiva ani la IEFS și cu mult mai puțini pentru FEF-uri. La forma de învățământ zi este evidentă lipsa datelor de la FEF-uri în perioada 1969-1973. După 1974, datele statistice sunt complete și ne arată un trend descrescător cu precădere din anul 1977, ulterior cu scăderi semnificative. Între anii 1981-1986, numărul studenților din învățământul superior de educație fizică și sport este în medie de 954, situându-se în ultimii ani de comunism la doar 727 de studenți.

Prezentăm mai jos evoluția numărului de studenți în învățământul superior de educație fizică și sport, în baza surselor pe care le-am avut la dispoziție:

Tabel 4 Numărul de studenți înscriși în învățământul de educație fizică și sport

Anul	Total	zi	Ff	Anul	Total	zi	Ff	Anul	Total	zi	Ff
1948	218	218	-	1962	2076	1688	388	1976	2824	2444	380
1949	339	339	-	1963	1717	1717	f.d.	1977	2324	1994	330
1950	467	467	f.d.	1964	1655	1655	f.d.	1978	1891	1622	269
1951	587	587	f.d.	1965	1668	1668	f.d.	1979	1519	1258	261
1952	664	664	f.d.	1966	1681	1681	f.d.	1980	1439	1196	243
1953	716	716	f.d.	1967	3511	1737	1774	1981	1111	872	239
1954	660	660	f.d.	1968	3595	1718	1877	1982	911	672	239
1955	573	573	f.d.	1969	1991	833	1158	1983	841	611	230
1956	459	459	f.d.	1970	1982	831	1151	1984	829	574	255
1957	636	377	259	1971	2001	856	1145	1985	1056	787	269
1958	328	328	f.d.	1972	2252	940	1312	1986	976	711	265
1959	558	366	192	1973	2415	940	1475	1987	744	532	212
1960	751	519	232	1974	3665	2635	1030	1988	762	569	193
1961	1509	1238	271	1975	3102	2544	558	1989	677	529	148

Note: numărul studenților din anul 1965, de la forma de învățământ zi a fost obținut ca medie între anii 1964 și 1965, iar numărul celor din anul 1970, de la fără frecvență, a fost obținut prin calcularea mediei dintre anii 1969 și 1971; f.d. = fără date.

Surse: Arhiva Institutului Național de Statistică (Arhiva INS), *Statistica învățământului superior 1953-1989*.

Concluzii

Învățământul superior a consemnat o extindere substanțială după 1948 pe fondul noilor cerințe comuniste. Sportul pentru mase a generat nevoia de a instrui și de a forma specialiști în educația fizică, dar acest lucru trebuia să meargă în paralel cu realizarea de performanțe în plan internațional. În încercarea de a reuși în ambele direcții, regimul comunist a făcut numeroase modificări din care rămâne în principală structură de instituții de educație fizică și sport extinsă național, dar și pleiada de sportivi de performanță. Putem cuantifica și numărul absolvenților și implicit a specialiștilor din domeniul sportiv, însă impactul asupra maselor nu pare să fi fost cel anticipat din moment ce o dată cu dispariția comunismului s-a prăbușit și interesul pentru educația fizică în societatea românească. Și acest lucru se datorează în special faptului că sistemul educațional a mizat prea mult pe caracterul productivist și militarist al sportului și mai puțin pe ideea de joc sportiv.

Creșterea exponențială a numărului de studenți, cu scopul de a crea specialiști, evidențiază nevoia de a împânzi România cu „căutători de talente”⁷². Aceștia ar fi trebuit să educe populația, dar și să identifice viitoarele staruri

^{72***}, *Lucrările Conferinței pe țară a Mișcării Sportive*, București, iulie 1967, p. 19.

sportive. Tocmai din acest motiv sportivii de performanță erau stimulați să devină antrenori după retragerea din activitate. Odată cu îndeplinirea acestei strategii, învățământul superior de educație fizică și sport și-ar fi sporit prestigiul și ar fi validat compatibilitatea cu planurile regimului politic.

Organizarea prezentată demonstrează un control strict pe care statul totalitar l-a instaurat la nivelul instituțiilor de învățământ superior. Acest stadiu al evoluției educaționale s-a dorit a fi apogeul unei munci duse la nivel local, multiplicată apoi la nivel regional și care ar fi trebuit confirmată la scară națională și internațională prin rezultate pe măsură, dar care în definitiv au fost doar în parte realizate.

Măsurile amintite și schimbările analizate în acest articol evidențiază o mobilizare constantă din partea regimului politic comunist. Nevoia de rezultate imediate și din ce în ce mai bune explică nerăbdarea, lipsa de liniaritate decizională și transformările multiple la nivel instituțional. Toate acestea au condus la o bulversare sistematică, vizibilă și după căderea comunismului în numeroasele reforme și multiplele variante strategice abordate de sistemul educațional.

Bibliografie

- Arhiva Institutului Național de Statistică (Arhiva INS), Statistica învățământului superior 1953-1989.
- Arhiva Ministerului Educației (Arhiva Med.), fond Permanent, 121/1958, 25/1959, 441/1961, 110/1968, 235/1970, 369/1970, 423/1973, 103/1975, 136/1978.
- Arhiva Med, fond Permanent, Ordinul Ministrului nr. 518 din 21 iunie 1974.
- Arhiva Med., Ordinul Ministrului nr. 1385 din 28 iunie 1978 privind școlarizarea prin anul de specializare în învățământul superior, la profilul „Educație fizică și sport”.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond Președinția Consiliului de Miniștri, 211/1951, 653/1953, 11/1959.
- ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, 110/1968, 55/1974, 71/1977, 223/1980.
- ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, 117/1989.
- „Cultură fizică și sport”, 1950-1969.
- „Forum”, 1982-1989.
- Decret al Consiliului de Stat nr. 147 din 5 iunie 1974 privind nomenclatorul profilelor și specializărilor din învățământul superior, precum și instituțiile și facultățile din sistemul Ministerului Educației și Învățământului în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 81, 1974.
- Legea pentru educația fizică din 15 iunie 1923, <http://www.unefs.ro>, 12-09-2014.
- „Trecut, Prezent, Perspective”, disponibil online la <http://sport.ubbcluj.ro/articole.php?id=93>, consultat la 6 septembrie 2014
- ***, *Admiterea în învățământul superior*, București, 1968-1981.
- ***, *Antrenamentul pentru trecerea normelor complexului G.M.A. (Gata pentru Muncă și Apărarea R.P.R.)*, Editura Cultură Fizică și Sport, [f.l.], 1950.
- ***, *Din realizările regimului de democrație populară în Regiunea Constanța*, [f.l.], [f.a.].

- ***, *Documente de partid cu privire la activitatea de educație fizică și sport*, București, 1977.
- ***, *Educația fizică și sportul de masă în școală*, [f.l.], [f.a.].
- ***, *Institutele de învățământ superior din R.P.R. Îndrumar pentru absolvenții școlilor medii. 1951-1952*, [f.l.], [f.a.].
- ***, *Institutul Agronomic „Ion Ionescu de la Brad” Iași*, Iași, 1971.
- ***, *Institutul Agronomic Timișoara. 1945-1970*, Timișoara, 1970.
- ***, *Îndrumar pentru absolvenții școlilor medii*, 1953.
- ***, *Lucrările Conferinței pe țară a Mișcării Sportive*, București, iulie 1967.
- ***, *Plenara CC al PCR din 22-25 aprilie 1968*, Editura Politică, București, 1968.
- ***, *Treceți normele complexului G.M.A.*, Editura Cultura Fizică și Sport, București, 1950.
- ***, *Universitatea „Alexandru I. Cuza” Iași 1860-1960*, Iași, 1960.
- ***, *World List of Universities*, Sixteen Edition, New York, Paris, 1985.
- ***, *XXX de ani de învățământ superior medical veterinar clujean 1962-1992*, [f.l.], 1992.
- ***, *Zece ani de activitate a Institutul Agronomic Craiova*, [f.l.], [1958].
- Accoulon, Damien, *Sport et culture physique en Union Soviétique (1917 –1964). Du sport dans la société soviétique*, Devoir Semestriel, Faculte d Histoire, Universite de Strasbourg, decembrie 2011, Strasbourg.
- Balazs, Ioan, *Istoria educației fizice și a sportului*, Târgu-Mureș, 1976.
- Bălan, Ștefan, *Dezvoltarea învățământului - veriga principală a revoluției culturale din România*, Editura Științifică, București, 1964.
- Bănățan, Octavian, *50 de ani de sport la Institutul de Medicină și Farmacie București*, Editura Stadion, București, [f.a.].
- Bănățan, Octavian, *Educația fizică și sportul în Institutul de Medicină și Farmacie București. 1970-1985*, București, 1985.
- Bănățan, Octavian, *Pregătirea fizică a studenților*, Editura Stadion, București, 1972.
- Bogdan, Radu C. (coord.), *Universitatea din Brașov*, Brașov, 1974.
- Boloș, Vasile (coord.), *Universitatea Tehnică din Tîrgu-Mureș 1960/1961-1990/1991. 30 de ani de activitate*, Tîrgu-Mureș, 1991.
- Bucur, I. C., Eilhard, C., Ilca, I, Catina, V., *Educația fizică a studenților. Culegere de exerciții după cursul predat la anul I în institutele de învățământ superior din Centrul universitar Timișoara*, [f.l.], 1961.
- Ceașescu, Nicolae, *Cuvântare la Congresul educației și învățământului – 11 februarie 1980*, Editura Politică, București, 1980.
- Greco, Victor V., *Institutul Pedagogic Oradea 1963-1973. Monografie*, [f.l.], 1973
- Ionescu, Adrian N., *Femeia și Cultura Fizică*, Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, [f.a.].
- Ionescu-Gură, Nicoleta, *Stalinizarea României: Republica Populară Română: 1948-1950: transformări instituționale*, Editura All, București, 2005.
- László, Demjén, *File din istoria fotbalului orădean și alte ramuri sportive 1945-1960*, Editura Imprimeriei de Vest Oradea, Oradea, 1996.
- Morariu, Albin, *50 de ani în sport 1918-1968*, Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport, București, 1968.

- Popa, Vasile (coord.), *Institutul de învățământ superior Baia Mare. Monografie. 1961-1979*, Baia Mare, 1979.
- Ross, Leslie W., *Some Aspects of Soviet Education*, in *The Journal of Teacher Education*, vol. 11, nr. 4, decembrie 1960.
- Sabău, Ioan (coord.), *Omagiu „ANEFS 80”. 1922-2002*, [f.l.], [2002].
- Sadlak, Jan, *Higher education in Eastern Europe: The evolution of the socialist model and its post-socialist Framework*, în „The Higher Education Group Annual”, nr. 1, 1991.
- Stama, Tiberiu, Alexe, Constantin, *Universitarii în întrecere*, Editura CNEFS, București, 1967.
- Stratulat, Ioan, *Amintiri de la ANEFS 1947-1951*, Editura Română, Mannheim, 2001.